

EFFECTIVENESS OF LEARNING THE RULES OF "FUNDAMENTALS OF LIFE SAFETY" IN SECONDARY SCHOOLS IN THE FIELD OF SAFETY

Saidkhonova N. Zh.

Associate Professor, FVV Academy under the auspices of the Institute of Civil Defense
nazokatfmi@mail.ru

Abstract

Raising the level of protection of the population of our country from various emergencies is one of the priorities of state policy. In the article we can see how relevant it is to teach the rules of «Fundamentals of life safety» in general secondary schools.

Keywords: school, student, education, life, safety, emergency, accident, disaster, natural disaster.

Аннотация

Мамлакатимиз аҳолисини турли фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилишни юқори даражаларга кўтариш давлат сиёсатининг устувор йўналишларидан бири ҳисобланади. Мақолада умумий ўрта таълим мактабларида “Ҳаёт хавфсизлиги асослари” қоидаларини ўқитиш нақадар долзарблигини кўришимиз мумкин.

Аннотация

Повышение уровня защиты населения нашей страны от различных чрезвычайных ситуаций является одним из приоритетов государственной политики. В статье мы видим, насколько актуально обучение правилам “Основа безопасности жизнедеятельности” в общеобразовательных школах.

Калит сўзлар: мактаб, ўқувчи, таълим, ҳаёт, хавфсизлик, фавқулодда вазият, бахтсиз ҳодиса, фалокат, табиий офат.

Ключевые слова: школа, ученик, образование, жизнь, безопасность, чрезвычайная ситуация, авария, катастрофа, стихийное бедствие.

Ҳозирги кунда жамиятимизнинг барча соҳаларида сиёсий, ижтимоий, иқтисодий ислохотлар амалга оширилмоқда. Хусусан, мамлакатимизда фуқаро муҳофазасини таъминлаш, аҳоли ва ҳудудларни табиий ҳамда техноген хусусиятли фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш давлат сиёсатининг

устувор йўналишларидан бўлиб, бу борада изчил ислоҳотлар амалга ошириб келинмоқда [1].

“Аҳолини ва ҳудудларни табиий ҳамда техноген хусусиятли фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш тўғрисида”ги қонуннинг 18-моддасида: Умумтаълим мактаблари, академик лицейлар, касб-хунар коллежлари ҳамда олий ўқув юртларида, ишлаб чиқариш ва турар жойларда аҳолини фавқулодда вазиятларда ҳаракат қилишга ўргатиш умумий ва мажбурийдир, деб белгилаб қўйилган.

Юртимизда айни вақтда амалга оширилаётган кенг кўламли ислоҳотлар жараёнини, яъни кучли фуқаролик жамияти ва ҳуқуқий демократик давлат қуришдек эзгу мақсадимизни аҳолининг асосий қисмини ташкил этувчи ёшлар иштирокисиз тасаввур қилиб бўлмайди. Ёшларга таълим бериш масаласи мамлакатимизда олиб борилаётган давлат сиёсатининг энг муҳим устувор йўналишларидан биридир. Ҳаёт хавфсизлиги инсоният ҳаётини, табиий бойликларни, атроф муҳитни муҳофаза қилиш муаммоси мамлакатимизда алоҳида эътиборга лойиқ ва долзарб муаммо ҳисобланади.

Шунингдек БМТ Бош Ассамблеясининг 2015 йининг 25 сентябридаги Барқарор ривожланиш бўйича саммитида қабул қилинган “2030 йилгача бўлган даврда мўлжалланган Барқарор ривожланиш дастури”да ҳаётини фаолият хавфсизлигини таъминлашга қаратилган бир қатор чора-тадбирлар, хусусан, бу йўналишда илм-фан ва таълимни ривожлантириш, келгуси ёш авлод учун зарур шарт-шароитлар ва имкониятлар қолдириш билан боғлиқ вазифалар ҳам белгиланган.

Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги билан боғлиқ ўқув фанлари, илмий-тадқиқот ишларининг алоҳида йўналишлари жамият ривожининг табиий эҳтиёжи сифатида вужудга келмоқда [2].

Тарихга назар солсак, Республикаимизда ХХ асрнинг 60-йилларидан фуқаро муҳофааси тизими фаолият кўрсатиб келган. Унинг асосий вазифаси тинчлик даврида ва уруш шароитида мамлакат аҳолисини ялпи қирғин қуроли ва бошқа ҳужум воситаларидан ҳимоя қилиш, уруш шароитида объектларнинг барқарор ишлашини таъминлаш ҳамда ҳалокат ўчоқларида қутқариш ва тиклаш ишларини ўз вақтида самарали амалга оширишдан иборат эди. Лекин аҳоли ҳаётига фақатгина оммавий қирғин қуроли эмас, балки бошқа хавф-хатарлар ҳам таҳдид солиб турар эди. Булар турли табиий офатлар, авария, ҳалокатлар эканлиги барчамизга аёндыр. Бўлиб ўтган бир нечта табиий ва техноген офатлар (масалан; Чернобил атом электр станциясидаги авария, 25000 одамнинг ёстиғини қуритган Спитак zilzilаси ва бошқ.) фуқаро муҳофаасининг ўрни ва

вазифаларига бошқача кўз билан қараш керак эканлигини кўрсатиб берди. Фуқаро мудофааси кўшинлари бундай йирик кўламдаги офатларга қарши курашишга тайёр эмас эканлиги, фуқаро мудофааси вазифалари фақатгина ҳарбий давр чегарасида қолишлиги мумкин эмаслиги, улар олдига қўйилган вазифалар кўламини кенгайтириш эҳтиёжи юзага келди.

Эндиликда фуқаро мудофааси учун авария, ҳалокат ва табиий офатларнинг оқибатларини тугатиш, авария-қутқарув ишларини олиб бориш билан бирга содир бўлиши мумкин бўлган фавқулодда вазиятларнинг олдини олиш, бундай вазиятларни башоратлаш вазифаси етакчи рол ўйнаши лозим эди. 90-йилларга келиб ядро уруши хавфи камайди, биологик қуроллардан фойдаланиш чеклаб қўйилди, янги-янги замонавий қурол турлари кашф қилиндики, улар одамлар учун хавfli бўлмай, балки иқтисодиёт объектларини ишдан чиқаришга қаратилган эди. Буларнинг ҳаммаси фуқаро мудофааси тизими ўрнида янги бир тизим ташкил этилиши лозимлигини исботлаб берди. Тинчлик шароитида давлатларда содир бўлаётган авария, ҳалокатлар ва табиий офатлар оқибатида юзага келадиган зарарлар миқдори йилдан-йилга ошиб борди. Маълумотларга қараганда, авария ва фавқулодда вазиятларнинг олдини олиш ва уларни тугатиш билан боғлиқ тадбирларни ташкил этиш ва амалга ошириш яхши самара бермаган. Энг муҳими, тинчлик даврида фавқулодда вазиятларга (ФВ) жавоб беришга мўлжалланган махсус тизимнинг йўқлиги эди. Мавжуд тизим, уруш давридаги фавқулодда вазиятларга йўналтирилган ва у бахтсиз ҳодисалар, фалокатлар ва табиий офатларнинг оқибатларини бартараф этишда фаол иштирок этган бўлсада, у ўзига хос хусусиятлар туфайли ушбу иш билан тўлиқ кураша олмади.

Фуқаро мудофааси тизимининг самарасизлиги бир қатор муаммолар туфайли юзага келди, уларнинг энг асосийлари қуйидагилар:

- давлат миқёсида фавқулодда вазиятларни олдини олиш ва бартараф этишни бошқариш ва фаолиятини мувофиқлаштириш учун етарли ваколат ва тажрибага эга, доимий давлат органининг йўқлиги;
- фавқулодда вазиятларда шошилиш таъсир кучларининг йўқлиги; Фуқаро мудофаасининг қисқартирилган таркибдаги қисм ва бирлашмаларни жамлаш ва фавқулодда вазият зонасига юбориш узоқ вақт талаб қилиши;
- фавқулодда вазиятлар ҳудудига қутқарувчиларни тезкор етказиб беришни таъминлайдиган махсус мобил транспорт воситаларининг йўқлиги;

- Фуқаро мудофааси тизимида одамларни ҳар қандай вазиятда қутқариш учун махсус универсал тайёргарликка эга бўлган профессионал қутқарувчиларнинг йўқлиги;
- Фуқаро мудофаасининг 2 йиллик хизматга чақирилган қўшин аскарлари ва ҳарбийлаштирилмаган тузилмалар таркибида қутқарувчилар эмас турли соҳа мутахассислари бўлганлиги;
- Фуқаро мудофааси кучларининг қутқарув ва бошқа шошилиш ишларни бажариш учун замонавий техникасининг йўқлиги; эскирган, кам қувватли муҳандислик технологияларидан фойдаланилган, қидирув ускуналари ва қутқарув воситалари мавжуд бўлмаганлиги;
- Фавқулодда вазиятларнинг (ФВ) олдини олиш ва тугатиш соҳасидаги фаолиятни тартибга солувчи қонунчилик базасининг йўқлиги [3].

1987 йил июль ойида мамлакат раҳбарияти Фуқаро мудофаа тизимини тубдан қайта ташкил этишга оид ҳужжатни ишлаб чиқди. Ушбу ҳужжатда тизим эҳтимоли мавжуд авария, ҳалокатлар ва табиий офатларнинг оқибатларини бартараф этиш, қутқарув ва бошқа шошилиш ишларни бажаришга тайёр бўлиши кераклиги таъкидланди. Шундай қилиб, Фуқаро мудофаа тизимининг фавқулодда вазиятларнинг нафақат ҳарбий, балки тинчлик даврига ҳам мўлжалланиши биринчи марта расмий равишда эълон қилинди. Фуқаро мудофааси тизимини тубдан қайта ташкил этиш комплекс чора-тадбирларни амалга ошириш орқали таъминланди. Ўзбекистон Республикаси аҳолини табиий ва техноген фавқулодда вазиятлардан ҳимоя қилиш учун муаммоларни ҳал қилишда ўз йўлини танлади. Шу билан бирга бугунги кундалик ҳаётимизда табиий ёки техноген хавфларнинг ҳажми ва хилма-хиллиги жуда кенгайиб кетди. Жамиятимизда техносферанинг роли ошиб, яшаш тарзимиз ҳам техникалар билан чамбарчас боғлиқ бўлиб қолди. Бу жараён мамлакатимизнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишини жадаллаштириш учун шарт-шароитлар яратиш билан қаторда аҳолининг муайян даражада саломатлиги ва ҳар томонлама ҳаёт фаолияти хавфсизлигини таъминлашнинг муҳимлигини кўрсатиб берди.

Бундай шароитда “Ҳаёт хавфсизлиги асослари” қоидаларини ўрганиш ва уни ўқитиш орқали соғлом ва тинч турмуш тарзи муаммосини маълум даражада ҳал қилишга, шахсни ҳар томонлама ривожлантиришга, ҳаёт фаолияти хавфсизлигини таъминлаш соҳасида инсонларнинг ижтимоий фаоллигини кучайтиришга илмий жиҳатдан оқилона бўлган турмуш тарзини шакллантириш бугунги куннинг долзарб муаммоларига айланди [4].

Ҳозирги даврдаги юз бериши эҳтимоли бўлган фавқулодда вазиятлар таъсири, кўлами, оқибати, ўзининг мураккаб шароитларга олиб келиши билан фарқланади. Олиб борилган мониторинг ва таҳлилларга назар соладиган бўлсак дунёда охириги ўн йил давомида содир бўлган фавқулодда вазиятларнинг 70% бу – техноген хусусиятли фавқулодда вазиятлардир.

XX асрнинг 90-йилларида турли вазиятлар билан боғлиқ равишда юз берган бахтсиз ҳодисаларнинг ортиб бориши, фавқулодда вазиятларнинг кўплаб юз бериши 1991 йилда “Ҳаёт хавфсизликда” шиори остида Бутун жаҳон конгрессининг ўтказилиши ва унда кўрилган масалалар ечимида алоҳида эътибор берилиши зарурати кўрсатиб ўтилди ва таъкидланди.

Фавқулодда вазиятлардан жабрланганлар сонини камайтиришнинг асосий йўлларида бири аҳолининг барча тоифаларини шу жумладан ўқувчиларни фавқулодда вазиятлар шароитида тўғри ҳаракатланишга ўргатишдан иборатдир. Бундай тайёргарлик доимий, мунтазам, узлуксиз тарзда оилада, маҳаллада, мактабгача таълим муассасалари ҳамда умумий ўрта таълим мактабларида ва олий таълим муассасаларида амалга оширилмоғи лозим.

Юқоридаги таҳлиллар натижасини кўрадиган бўлсак, республикамизда аҳолини фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш соҳасида ўқувчиларни “Ҳаёт хавфсизлиги асослари” қоидаларини ўқитиш нақадар долзарблигини кўришимиз мумкин.

Таълим жараёнига “Ҳаёт хавфсизлиги асослари” мустақил фанини тадбиқ этилиши аҳолининг оммавий ривожланиши ҳаёт хавфсизлиги маданиятини сезиларли даражага кўтарилишини ва Ўзбекистон Республикасида хавфнинг камайиш омили ва бу соҳада ўсишини таъминлайди.

Мактаб таълим тизимида ўқувчиларни хавфсизлигини таъминлаш борасидаги мустақил фикрлаш кўникмаси билан билимларини эгаллашга эришишида “Ҳаёт хавфсизлиги асослари” қоидаларининг роли каттадир. Чунки ўқувчилар мустақил фикрлаш орқали яқка сурат ҳамда мустақил изланишга ўрганадилар. Ҳар бир мактаб ўқувчиси ҳар қандай шароитда хавфсизлигини таъминлаш борасида билимларга эга бўлиши, зарурий ҳолларда хавфсизлик чоралари бўйича тўғри ҳаракатларни амалга ошира олиши лозим.

Адабиётлар:

1. Рахимов О.Д. Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги /Маъруза матнлари тўплами. Қарши: «ҚарМИИ», 2005.

2. Ёрматов Ғ.Ё., Йўлдашев О.Р., Ҳамраев А.Л. Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги./ дарслик. – Т.: Алоқачи, 2009.
3. Xusanova S.I. Tinibekov M.X. Turaev Z.T. "Наyот хавфсизлиги асослари" орта талим мактабларининг 10-синфи учун оқув қолланма Toshkent- 2018.
4. Хусанова С., Саидханова Н., Таълим жараёнида ўқувчиларнинг хавфсизлигини таъминлашнинг самарадорлигини ошириш йўллари. Кўрғазмали ўқув семинар материаллар тўплами. Т.: ФМИ.2019.. 90-94б.
5. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг "Аҳолини фавқулодда вазиятларда ҳаракат қилишга ва фуқаро муҳофазаси соҳасида тайёрлаш тартибини такомиллаштириш тўғрисида"ги 754-сонли Қарори. 2019.